

ІСТОРІОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЄПISУ П. КАЛНИШЕВСЬКОГО

Рецензія на монографію

**КОЦУР Г. Г. КОШОВИЙ ОТАМАН ЗАПОРОЗЬКОЇ СІЧІ ПЕТРО
КАЛНИШЕВСЬКИЙ : ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ ДИСКУРС : монографія.
Київ ; Чернівці. 2017. 480 с.**

Монографічне дослідження Г.Г. Коцур «Кошовий отаман Запорозької Січі Петро Калнишевський: історіографічний дискурс» (Київ; Чернівці: Книги-XXI, 2017. 480 с.) присвячене вивченню історіографії життя та діяльності останнього кошового отамана Запорозької Січі П. Калнишевського – відомої постаті вітчизняної історії, хоча й мало дослідженої.

Монографія Г.Г. Коцур має наукову цінність з огляду на комплекс проблем, що в ній розглядаються, та введенням нею великого пласту наукової літератури й історіографічних джерел, які до сьогодні не отримали належної оцінки дослідниками. Науковець уперше узагальнила та проаналізувала історіографічну базу дослідження, виділила періоди історіографічного осмислення теми, наголосила на ключових завданнях при вивченні постаті П. Калнишевського у сучасній Україні, рівні з'ясування різних аспектів цієї проблематики. Погоджуємося з думкою Г.Г. Коцур про те, що значний науковий і теоретичний інтерес представляє вивчення питань ролі особи – творця історії. Цей цілком незаперечний у своїй суті вислів не завжди вважався у нас вірним – людина визначалась лише як «гвинтик», не маючи права ні на особистість, ні на бодай якесь окреме значення у своєму суспільному вияві. Але змінюються часи, змінюються оцінки, повертається правда історії, а з нею – й наші погляди на неї, як спільність долі людей. Об'єктивні історичні процеси значною мірою опосередковані людською особистістю, проходячи через її світогляд, індивідуальний досвід, внутрішні потаємні конфлікти. І в цьому розумінні історія нашої держави, кожного її періоду, в тому числі й часів

існування Запорозької Січі – персоналізована. Саме з цього виходила Г.Г. Коцур, визначаючи особу славетного останнього кошового отамана Запорозької Січі П. Калнишевського, котра впливала тією чи іншою мірою на суспільно-історичний процес і чия доля стала свідченням несприйняття Російською імперією самостійницьких прагнень козацтва. Життя П. Калнишевського як непересічного козацького лідера, так і чудового адміністратора, талановитого дипломата нерозривно переплелось з долею українського народу і тому уособлює окремих етап національної історії. Цим також обумовлюється важливість вивчення даної проблеми.

Актуальність дослідження Г.Г. Коцур обумовлена ще й відсутністю в історіографії, в тому числі й українській, узагальнюючої роботи про багатогранність постаті останнього кошового отамана П. Калнишевського та її оцінку представниками різних історіографічних шкіл і напрямків.

Дослідницею вперше проаналізовано історіографію родоvodu Калнишевських, роль істориків у створенні біографії П. Калнишевського, світоглядно-моральний портрет запорозького отамана. Авторка охарактеризувала наукові розвідки з питань державницького хисту та політико-адміністративної діяльності останнього кошового Запорозької Січі, зміни в акцентах досліджень щодо відстоювання прав Запорозької Січі шляхом депутацій до імператорського двору (1755–1775 рр.), мотивів участі частини козацтва в гайдамацькому русі, спротив колонізаторській політиці царизму, запровадження прогресивних форм господарювання, зокрема хутірних та зимівничого господарств, розвитку торгівлі та ін.

Важлива складова монографії – це відображення в історіографії військового мистецтва П. Калнишевського, його участі в російсько-турецькій війні 1768–1774 рр. Ретельно розкрито питання історіографії благодійництва П. Калнишевського, підтримки ним церковно-релігійного життя на Запоріжжі.

Дещо раніше Г.Г. Коцур опубліковано бібліографічний покажчик праць, що стосується життя та діяльності П. Калнишевського, який становить понад 1630 найменувань. Значна частина з них лягла в основу рецензованої

монографії. Такий масив використаних робіт дав змогу авторці визначити коло малодосліджених або взагалі невивчених проблем, пов'язаних із питанням життя та діяльності П. Калнишевського та зробити ґрунтовні наукові висновки й узагальнення.

Г.Г. Коцур відобразила на сторінках монографії розмаїття думок учених про П. Калнишевського, дискусійні моменти. Розглянуто регіональну специфіку вивчення теми.

У дослідженні внесено корективи у підбір та застосування того чи іншого методу й підходу в розумінні та тлумаченні подій, фактів крізь призму співпереживання автором історії, використання рефлексії, власної інтерпретації джерел. Дослідницею встановлено нові деталі біографії П. Калнишевського, по цілому ряду здійснено уточнення.

Монографія Г.Г. Коцур є фундаментальним дослідженням, чітко структурованим, у якому лаконічно визначена мета, завдання, територіальні та хронологічні межі, аргументовано побудовані висновки. Дослідження є вагомим кроком в опрацюванні зазначеного комплексу питань, відображає низку нових підходів і власне авторський виклад подій, побудований на детальному аналізі історіографічних джерел.

У цілому, робота самостійна, завершена, літературно опрацьована. За науково-теоретичним рівнем, постановкою та розв'язанням сформульованих завдань, обґрунтованістю положень та висновків, практичним значенням, монографія є вагомим внеском у вітчизняну історичну науку.

**Доктор історичних наук, професор,
заступник генерального директора з
наукової роботи Національного
Києво-Печерського
історико-культурного заповідника**

С.В. ПИВОВАРОВ